

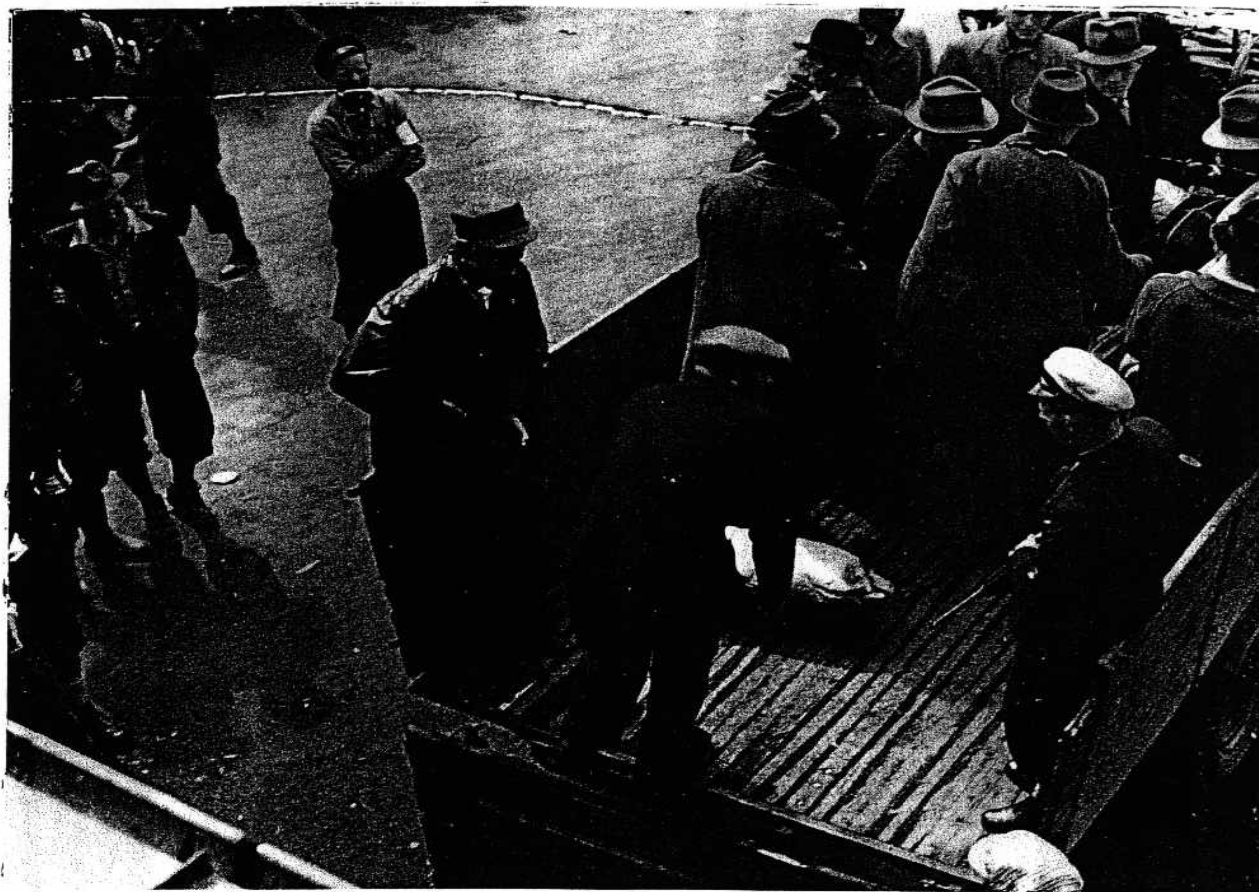
NORGE UNDER OKKUPASJONEN

Adresse: Prosjektleder Jan Eidi, Myggveien 26, 3218 Sandefjord, Tlf.: 33 45 07 58

Prosjektet er støttet av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, fylkeskommunene Østfold, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Troms. Eugen Nielsens stiftelse, Norsk Hydro A/S, Jotun A/S, og Scandi Line A/S.

Forholdene i: Landssvikoppgjørets fengsler og fangeleirer etter 9. mai 1945

50 spørsmål til 1206 straffedømte, 268 svarte på undersøkelsen i 1996

Så kom frigjøringen i mai 1945.

Av cand. philol. Johs. Myhren, Lillehammer:
Ex lektor NS-statsgymnas, Gjøvik 1942-45, idømt 15 års fengsel,
Lektor/rektor ved Gudbrandsdal off. landsgymnas, 1959-82.
Ansvarlig for spørreskjemaet: Prosjektleder Jan Eidi, Sandefjord

Innhold: Forholdene i landssvikoppgjørets fengsler og fangeleirer etter 9.mai 1945 (klikkbare)

Noen opplysninger om Johs. Myhren	4
Spørreundersøkelsen	5
Brev vedr. spørreundersøkelsen	9
Brev fra Høgskolen i Lillehammer	10
Brev fra justisdepartementet	11
Sluttord	12
Avisartikler	13
Innledning	14
Alle fylker er representert	14
Er svarene representative?	15
Hva er mulig å huske?	15
Spørreskjemaet	15
Illustrasjoner	16
Spørsmålene og vurdering av svarene:	
Arrestasjon og mottakelse i fengsel og fangeleir	16
Innkvartering	18
Forpleiningen	19
Idømt fengselsstraff, statistikk	22

Sonet fengselsstraff, statistikk	.22
Bøter, statistikk	.22
Var straffeekssersis en vanlig straffeform?	.23
Var det straffeoppstilling om natten?	.24
Hvor ofte forekom straffeekssersis?	.24
Ble det skutt fra vaktårnet og inn i leiren?	.25
Var det noen som tok alvorlig skade av straffeekssersisen/straffeoppstillinger?	.25
Ble noen fanger utsatt for alvorlige mishandlinger?	.27
Hvilken form for arbeid utenfor fengslet/leiren likte du minst?	.28
Ble du noen gang satt til å grav opp lik?	.28
Hvordan var fengselspersonalet?	.30
Har opplæringen vært deg til nytte senere?	.30
Fikk du besøk av familien og andre?	.30
Fra hvilket tidspunkt	.30
Var besøkene hyppige nok	.30
Hvem arresterte deg?	.31
Deltok fangene i administrasjonen av leiren/fengslet?	.31
Var du senere i andre fengsler/fangeleirer?	.31
Dersom du satt i Gulskogen fangeleir oppgi da hvilket håndverk du ble opplært i	.31
Hvor mange personer ble brukt til å arrestere deg?	.31
Var de bevæpnet?	.32
Bilder	.33

Noen opplysninger om Johs. Myhren

Født i Sør-Fron 22/3-1915 av foreldre Anna og Ola Myhren. Far var kjøpmann, mor husmor. Far døde alt i 1924, og mor satt igjen med gutter i alderen 1 til 11 år. Jeg var nest eldst. Mor kjøpte gård i Søre-Ål ved Lillehammer, og vi flyttet dit i 1926. Jeg tok arbeid Lillehammer 1935, studerte filologi. Ble cand. filol. 1940 med fagkretsen: Norsk hovedfag, tysk og engelsk. Pedagogisk seminar våren 1941. Midlertidig lektor på Kongsberg 1941-42. Lektor på Statsgymnasiet Gjøvik 1942-45. Midlertidig lektor Våler realskole 1951-52. Målselv statsrealskole 1952-59. Gudbrandsdal off. gymnas 1959-82. Forsøksinspektør ved samme skole 1971-73. Undervisningsinspektør 1973-76 og rektor 1976-82. 1973-75 formann i utvalg under Forsøksrådet/Gymnasrådet som skulle gi ut ei bok med opplysninger om eksamen og pensum for skoler med ny struktur. Fra 1973 engasjert av Gymnasrådet som konsulent for godkjenning av lærebøker i norsk skriftlig og muntlig. 1975-83 oppnevnt av Gymnasrådet som medlem av oppgavenemnda i norsk til examen artium. 1969-75 medlem av Norsk lektorlags landsseksjon i norsk. Var med og arrangerte norskkurs i Lektorlagets regi over hele landet. 1980-84 formann i et utvalg nedsatt av Rådet for videregående opplæring med mandat å komme med forslag til nye oppgavetyper i norsk. i studieretning for allmenne fag. 1914 gjennomførte jeg som første lektor i landet gruppeeksamen i norsk muntlig. Var med som medlem av eksamenskommisjonen, også som formann, i faget norsk i flere år.

Formann i Vinstra il. i 11 år. 1964-65 nestformann og sekretær i Sør-Gudbrandsdal fotballkrets. 1965-66 formann i samme krets. 1968-71 styremedlem i Oppland idrettskrets. 1969-72 formann i Gudbrandsdal fotballkrets. 1982-86 medlem av anleggsutvalget i Indre østland fotballkrets. 1963-71 formann først i Nord-Fron komm. ung. -og idrettsutvalg, senere i Fron komm. ungdoms- og idrettsutvalg 1966-69 nestformann i Fron lag av Norden og formann 1969-75. 1986- 90 formann i Lillehammer fotballklubb. 1995 leder av et fotballag for psykisk funksjonshemma. Æresmedlem i Vinstra il, æresmedlem i Gudbrandsdal fotballkrets, æresmedlem i Indre østlandet fotballkrets 1983-92 redaktør av Årbok for Gudbrandsdalen.

Innmeldt i NS høsten 1940. Arbeidde med gjennomføringen av ungdomstjenesten på Gjøvik 1942-43. Kretsfører for NS i vestoppland 1943-44.

Fra 1. Januar 1945 til kapitulasjonen stabsleder i ungdomsførerens stab. Dømt til 15 års tvangsarbeid i 1946. I fangenskapet arbeidde jeg stort sett som tømmerhogger. Løslatt 15. des. 1950. Begynte igjen i skolen fra 1. Jan.-51. Har opplyst om mitt politiske forhold under krigen i alle stillingssøknader.

NORGE UNDER OKKUPASJONEN

Adresse: Prosjektleder Jan Eidi, Myggveien 26, 3218 Sandefjord, tlf: 33 45 07 58

Spørreundersøkelse om: Landssvikoppgjørets fengsler og fangeleirer

Et område som til i dag er lite gransket, er den behandlingen NS-folk fikk i fengsler og fangeleirer i 1945 og de nærmeste årene deretter. Vedlagte spørreskjema er et forsøk på å ta igjen det forsømte. Det kan selvfølgelig sies at vi er lovlig sent ute, for svært mange av datidens fanger er nå gått bort. En god del av fangene var imidlertid ganske unge, og vi mener at det derfor fremdeles er mulig å danne seg et bilde av forholdene — om bare mange nok av de ennå levende er villig til å sende inn sine svar. Vi håper derfor inderlig at du er en av dem som vil gjøre dette.

For å gjøre besvarelsen så lett som mulig har vi knappet inn på antallet spørsmål, men vi er klar over at vi dermed står i fare for å miste viktige momenter. Hvis du kommer på forhold eller episoder som ikke er dekket av spørsmålene, ber vi deg om å skrive ned en beretning om dette på et eget ark. Vi tenker da f.eks. på spesielt hardhendt behandling av fanger, fangebehandling som førte til sykdom og død, spesielle sykdommer som du eller andre led av, om det var svært unge eller meget gamle fanger i leiren o.a.

Undersøkelsen gjennomføres med hjelp fra Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie (INO).

Det tilsendte skjema bes vennligst returnert i utfylt stand innen 3. september 1996 til: INO, Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo

Du bestemmer selv om du vil underskrive skjemaet eller ikke. Opplysningene du gir blir i alle tilfeller konfidensielt behandlet. De vil bare bli brukt i en samlet oppstilling. Vennligst returner skjemaet til oss og senest innen 3. september 1996.

Med vennlig hilsen

Jan Eidi
Prosjektleder

Spørsmål 1–6 tar sikte på å klassifisere de som svarer. Sett kryss ved det svaret som passer.

1. Alder: 73 år

2. Kjønn

- 1 ☒ Mann
2 ☐ Kvinne

3. Hva var ditt yrke i mai 1945?

- 1 ☒ Elev/student
2 ☐ Bonde
3 ☐ Gårdsarbeider
4 ☐ Skogsarbeider
5 ☐ Annen selvstendig
6 ☐ Industriarbeider
7 ☐ Privat kontor
8 ☐ Handel
9 ☐ Stat/kommune
10 ☐ Hjemmearbeidende husmor
11 ☐ Hushjelp
12 ☐ Fisker
13 ☐ Sjøfolk
14 ☐ Lærling
15 ☐ Arbeidsledig
16 ☐ Partifunksjonær
17 ☐ Annet yrke _____

4. Bodde du under okkupasjonen lengst tid i Oslo, Bergen, Trondheim, i annen by, i tettbygd strøk, på landet eller i utlandet.

- 1 ☐ Oslo, Bergen, Trondheim
2 ☐ Annen by
3 ☐ Tettbygd strøk
4 ☒ På landet
5 ☐ I utlandet

5. Hvilke fylke bodde du lengst i under okkupasjonen?

Østfold	☐	1	Hordaland	☐	12
Akershus	☐	2	Bergen	☐	13
Oslo	☐	3	Sogn og Fjordane	☐	14
Hedmark	☒	4	Møre og Romsdal	☐	15
Oppland	☐	5	Sør-Trøndelag	☐	16
Buskerud	☐	6	Nord-Trøndelag	☐	17
Vestfold	☐	7	Nordland	☐	18
Telemark	☐	8	Troms	☐	19
Aust-Agder	☐	9	Finnmark	☐	20
Vest-Agder	☐	10	Utenfor Norge	☐	21
Rogaland	☐	11			

6. Denne besvarelsen kommer fra fylke

Hedmark
(fylkets navn)

7. Idømt fengselsstraff 4 år ____ måneder

8. Sonet fengselsstraff 2 år 8 måneder

9. Bøter: 1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

10. Hvilket fengsel/fangeleir i Norge ble du *først* satt inn i? Oppgi også tidsrommet.

Thibet fra: sep 45 til: okt. 45

	Akseptabelt	Sjikanøst	Bruttalt	Direkte voldelig
11. Hvordan ble du arrestert?		X		
12. Hvordan var mottagelsen i fengselet/fangeleiren?		X		

Kommentar: Rogn Sammen med ca. 30 av
samme kategori - til Oslo med båt
f.eks. Tyskland - DS "Rügen". Se vedlegg.
Har aldri sett så str. politiskrykke som da
Røen la til. Tenk ut (sjef?) med svenske-
signu da naom - omst afrikkanomet (libia)

¹³a. Truet man med å skyte deg? 1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

135. Andre truster? 1 ☒ Ja 2 ☐ Nei

Kommentar: Hollaren s. lign. sa vi bärde
crast skött. Välle röjer sig med "ä. fa
ur O-lusket"

14. Hvor mange var dere på cellen/på rommet?

GP 2 "Fall - skjermert"
personer på cellen/rommet

15. Hvor mange kvadratmeter var cellen eller rommet på? Hvor mange sengeplasser/benker var cellen/rommet beregnet på?

2 m² sengeplasser/benker totalt

Kommentar: I primærlesjen Haman lå vi på gulvet i en øst i al. I AT-leirun på Tsong lå vi 12 på rommet (3 x 4 leirer). Måltid et var bare 2 i høyden. Husholdning skilte. Hamsje legger deler smaker. - 8 eller 12 på rommet.

	God	Tilstrekkelig	Utilstrekkelig	Under Sultegrensen
16. Hvordan var forpleiningen?			<i>Værkelig, men ludo sene</i>	
17. Var det mageepidemier på grunn av bedervet mat?			Ja <i>X</i>	Nei
18. Var det sultrelaterte sykdommer, f.eks. Beriberi i fengslet/fangeleiren?			<i>2</i>	

Kommentar: Fruchtigempur.

Kom til Norge i September 1945 på
Løis, Bommenshaug i Tyneklare, Belgien
og Frankrike

19. Var straffeesersis en vanlig straffeform?

1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

Hvis ja, beskriv hvordan straffeeksersisen foregikk?

Gemyttene hadde roet seg
da jeg kom til landet.

20. Hvor ofte forekom straffeeksesis?

1	☐	Svært ofte
2	☐	Ofte
3	☐	Sjelden
4	☒	Forekom ikke

21. Ble det skutt fra vaktårnene og inn i leiren?

1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

I tilfelle ja, beskriv hvorfor og hvordan?

Det ble skrevet ned gjend. Misten
om korrump.? Præk appse i
skuddene (2de) Raff et smabrev
i mørket m.
Ingen ordetiden på Tilsyn.

22. Var det straffeoppstilling om natten?

1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

Hvis ja, hvor lenge kunne de vare: _____ timer.

Kommentar: Oppstillingen ved Pitting
er ganske god med hovedbakkene
og innsmuglingen av mat og dross.
Også aviser. De aviser vi fikk
i leiren var av til sensurert

23. Var det noen som tok alvorlig skade av straffeeksersis straffeoppstillinger?

1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

Hvis ja, var det noen som døde? 1 ☐ Ja 2 ☒ Nei

Kommentar: Ten lange med astma
hadde problemer.

24. Ble noen fanger utsatt for alvorligere mishandling?

1 ☐ Ja

2 ☒ Nei

Kommentar: Ikke meg bekjent.
Enne - alle fangerne var og til.

25. Ble du noen gang satt til arbeide utenfor fengslet/leiren?

1 ☒ Ja

2 ☐ Nei

Var i tilfelle behandling du fikk...

1 ☒ Gjennomgående akseptabel

2 ☐ Preget av uakseptabel utnyttelse

3 ☐ En form for direkte tvang

26. Hvilken form for slikt arbeide likte du best?

Grøntarbeide. Bøndene behandlet
oss svært godt. Fellesmat i
mange tilfeller.

27. Hvilken form for slikt arbeide likte du minst?

28. Ble du noen gang satt til å grave opp lik?

1 ☐ Ja

2 ☒ Nei

Kommentar: _____

29. Hvordan var fengselspersonalet?

1 ☐ Kompetent

2 ☒ Uskolert, men ikke fiendlig

3 ☐ Uskolert og fiendlig

4 ☐ Ondskapsfullt og hevngjerrig

Kommentar: Enkelte var valgene hjelp-
somme og snille. Noen var som
hadde sett i tysk KZ. "Hjokket" var
de som kom fra tyskararbeid

30. Deltok fangene i administrasjonen av leiren/fengslet?

1 ☒ Ja

2 ☐ Nei

Hvis ja, anså du dette som: 1 ☐ Negativt 2 ☒ Positivt

31. Var du senere i andre fengsler/fangeleirer? Samlit:

1 Ilulissat fra: Sep. 45 til: okt 45
2 Frimursleir i Hama fra: okt 45 til: _____
3 Tilskog fra: okt 45 til: juni 48
4 _____ fra: _____ til: _____

32. Var disse fengslene/fangeleirene bedre eller verre enn i den første (marker for bedre eller verre for opptil 4 fire leirer)?

1 Leir/fengsel	☐	Bedre	☐	Verre
2 Leir/fengsel	☐	Bedre	☐	Verre
3 Leir/fengsel	☐	Bedre	☐	Verre
4 Leir/fengsel	☐	Bedre	☐	Verre

33. Hvis du satt i Gulsbogen fangeleir, oppgi da hvilket håndverk du ble opplært i: _____

34. Har opplæringen vært deg til nytte siden?

35. Fikk du besøk av familien og andre?

1 ☒ Ja

2 ☐ Nei

36. Fra hvilket tidspunkt? Fra ankomst til Hama
oktober 45

37. Var besøkene hyppige nok? ja

38. Hadde du ventet å bli arrestert? ja - intant

39. Hadde du ventet på å bli dømt og straffet? Nei - Regnet
med at Nipaa fri etter få måneder

40. Hvem arresterte deg?

1 ☒ Politi
2 ☐ Lensmann
3 ☐ Norsk politi utdannet i Sverige
4 ☐ Milorg
5 ☐ Andre _____

Kommentar: _____

41. Hvor mange personer ble det brukt for å arrestere deg?

2
_____ personer

42. Var de bevæpnet

1 ☒ Ja

2 ☐ Nei

Kommentar: _____

43. Har du vært medlem av noe annet parti enn Nasjonal Samling etter okkupasjonen?

1 ☒ Ja

2 ☐ Nei

44. I tilfelle ja, har du hatt noe politisk tillitsverv?

1 ☐ Ja

2 ☒ Nei

Verv: Styreformann i Skange Bondelag 4 år.

45. Når stemte du for første gang etter okkupasjonen? Ved 1. omledning - etter 10 års tap av rett

46. Hvilke parti stemte du på ved det første valget du deltok i?

1 ☐ Arbeiderpartiet

2 ☒ Bondepartiet/Senterpartiet

3 ☐ Høyre

4 ☐ NKP

5 ☐ Kristelig folkeparti

6 ☐ Venstre

7 ☐ Andre _____

47. Hva er din høyeste utdanning etter 1945? Håndtverksutdannelse p. korrespondanse i fagskole

48. Hva var ditt yrke etter løslattelse? Bondesøtt med middelskole og handelskole

49. Hvilke yrke hadde du i de siste år som yrkesaktiv? Salgsrepresentant - gjenbraker

50. Hvilket år sluttet du å være yrkesaktiv? 1988

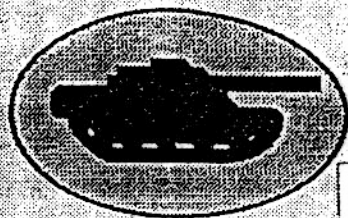
51. Eventuelle kommentarer/opplysninger:

Jeg har nedtegninger om krigsfangenskapet (amerikansk og engelsk) om disse skulle være av interesse.

Under transporten fra Tjøtta til Hamar, fikk jeg en overnatting i ette fra Victoria Torshov. En eldre politi-mann ga meg nish-pakkene sine fordi jeg "så så magen og såltom ut". Det fantes således også menneskelige trekk - om enn ikke mange...

Spørreskjemaet returneres snarest og senest innen 3. september 1996 til:

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie, Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo

NORGE UNDER OKKUPASJONEN

Adresse: Prosjektleder Jan Eidi, Myggveien 26, 3218 Sandefjord, Tlf: 33 45 07 58

Prosjektet er støttet av Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, fylkeskommunene Østfold, Vestfold, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Troms. Eugen Nielsens stiftelse, Norsk Hydro A/S, Jotun A/S, og Scandi Line A/S.

Sandefjord, 14. februar 1997

Ekspedisjonssjef Erik Lund-Isaksen, Justisdepartementet, Oslo
Professor Hans Fredrik Dahl, Norsk rikskringkasting, Oslo
Professor Ole Kristian Grimnes, Historisk institutt, Universitetet i Oslo.
Hoyesterettsadvokat Finn Thrana, Utsikten, 3538 Sollihøgda

Forholdene i landssvikoppgjørets fengsler og fangeleirer etter 9. mai 1945

Vi viser til telefonsamtale i dag.

I to år har 12 arbeidssøkende på tiltak i Nedre Eiker, Gjøvik og Sandefjord i samarbeid med universiteter, høyskoler, kommuner og mange andre, registrert på databaser mye rikket informasjon om det som skjedde i Norge i årene 1940-1945. Vi viser til vedlegget som gir en samlet oversikt over de 22 prosjektene.

Før vi utgir vår rapport om forholdene i norske fengsler etter frigjøringen, har vi mange ubesvarte spørsmål. Gir statistikken i rapporten et foretgnat bilde av virkeligheten? Er hukommelsen til fangene riktig eller skjev når de i dag uttaler:

- at 52% mener at mottagelsen i fangeleiren var sjikanøs eller brutal?
- at 53% mener at forpleiningen var utilstrekkelig, - og 30% under suhregrensen?
- at 59% sier at det var mageepidemier på grunn av bedervet mat?
- at 42% ble truet med å bli skutt? og at 28% sier at det var straffeeekssersis?
- at 48% svarer at at det ble skutt fra vaktårnet og inn i leirer, skyting mot personer som gikk på latrinen etter kl. 22.00.

Innsatte i Espeiansleiren hevder at de i Bergensområdet fikk strengere straffer enn NS-fanger fra Ostlandet? Hvis det er korrekt: Årsaken?

Kan Justisdepartementet eller andre sette oss i forbindelse med personer som kan attestere riktigheten eller dementere dette for alle i krigsgenerasjonen er borte?

Vi delegerte til ex-reaktor Johs. Myhren (82) Gudbrandsdal off. landsgymnas, Vinstra (domt 15 års fengsel) til å utarbeide en kortfattet rapport som er representativ for de svar vi mottok. Dette mener vi han har gjort meget tilfredsstillende fra sitt ståsted.

Men slik rapporter fremstar nå, så ønsker vi kommentarer, motforestillinger evt. støtte for at fremtidens generasjoner kan få et sannferdig bilde av hva som skjedde. De kommentarene vi får for 28. februar, ønsker vi å ta med i etterord til Johs. Myhrens rapport og vårt statistiske tabellverk, for så å brennes inn på CD-rom-plater. Rapporten er forøvrig også sendt til professor Tore Pryser, Lillehammer høyskole og forsteamanuensis Stein Ugelvik Larsen, Universitetet i Bergen, til uttalelse.

Med vennlig hilsen

Jan Eidi
prosjektleder

Jan Eidi
Myggvn. 26,
3218 Sandefjord

Lillehammer 18/2-97

FORHOLDENE I FENGSLER OG FANGELEIRE ETTER 9/5-1945

Som du ønsket i brev av 14/2-97 har jeg gått gjennom svarene på spørreundersøkelsen og Johs. Myhrens kommentarer. Her er mye interessant som stemmer med det Kjell Fjørtoft skriver i sin bok som ventes utgitt på Gyldendal i mars-april.

Hovedproblemet ved spørreundersøkelsen er representativiteten. 268 som svarer av 1206 er lite (23%). Hva er grunnen til at de øvrige ikke vil svare? Skyldtes det at de ikke opplevde noe overgrep? Eller vil de rett og slett ikke rive opp igjen minnene fra en trist tid?

Imotsetning til Myhren som mener at svarene er representative, er altså jeg kritisk til dette. Det betyr likevel ikke at spørreundersøkelsen er uinteressant. Men den bør brukes med forsiktighet.

At mange opplevde overgrep, trusler o.l. er likevel klart dokumentert. At det her var forskjell på om de ble arrestert av vanlig politi og lensmenn eller av milorg-folk og ferske politisoldater utdannet i Sverige, er også verdt å merke seg. Dårlig kosthold og sykdommer dokumenteres også, selv om jeg ikke kjenner "tilgjengelige opplysninger" som Myhren henviser til, og som sies å vise at kalorimengden var større for fangene under okkupasjonen enn etter 1945 (s. 10).

Oppsiktsvekkende er påstanden om at 29 påstår at de vet om fanger som døde i fangenskap. Men dette trenger ikke bety at de dreier seg om 29 forskjellige personer. Det kan tenkes at flere kjente til samme dødsfall, allfall der det er snakk om samme fangeleir.

Dette burde en følge opp. Selvsagt vil det i denne sammenheng ha større kildeverdi dersom intervjuobjektene vil fortelle sin historie ved fullt navn. Av personvernmessige grunn kan slike intervjuer klausuleres og bare være tilgjengelig for seriøs forskning.

Vennlig hilsen

Tore Pryser
Tore Pryser

DET KONGELIGE JUSTIS- OG POLITIDEPARTEMENT

KONTOR: AKERSGT. 42 - TLF. 22 24 90 90 TELEX 21 403 JDEP N

POSTADRESSE: POSTBOKS 8005 DEP., 0030 OSLO

NORGE UNDER OKKUPASJONEN
v/prosjektleder Jan Bidi
Myggvn. 26
3218 Sandefjord

Deres ref.

Vår ref. (bes oppgitt ved svar)

Dato

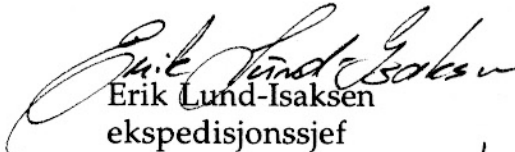
97/2000 D TJA/ja

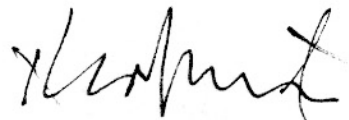
24.02.1997.

NORGE UNDER OKKUPASJONEN.

Man viser til Deres brev av 14.02.1997 vedrørende forholdene i fengsler og fangeleirer under landsvikoppgjøret.

Fengselsstyret og landsvikavdelingens arbeidsmateriale vedrørende fengslene og fangeleirene under landsvikoppgjøret er overført Riksarkivet. Man ser ikke å ha mulighet for å sette Dem i forbindelse med slike personer som er nevnt i Deres brev.

Erik Lund-Isaksen
ekspedisjonssjef

Thor Juul-Andresen
underdirektør
saksbehandler

Denne undersøkelsen av forholdene i fangeleirer og fengsler etter okkupasjonens slutt sendes ut sammen med en kommentar fra en fange, som selv satt innesperret i flere år. Vedkommende står frem under fullt navn, og hans meninger står selvfølgelig for hans egen regning.

Det var vår hensikt at en representant fra den andre siden - det ville i dette tilfelle f.eks. si en fengselsfunksjonær fra denne tiden - skulle få gi en tilsvarende kommentar, men det har vist seg umulig å finne en slik person. Vi hadde håpet at dagens fengselsstyre kunne ha hjulpet oss, men det var man ikke i stand til.

For likevel å avbalansere fremstillingen har vi henvendt oss til endel historikere og forskere som har spesiell god kjennskap til den tiden det gjelder. Flere av dem har svart, dels skriftlig, dels muntlig, og flere har funnet undersøkelsen interessant. Det er imidlertid også kommet innvendinger, som vi her gjengir og tar stilling til.

Den alvorligste innvending gjelder representativiteten. Vi fant frem til 1206 personer som satt i fangeleir eller fengsel den gangen, og av dem har bare 268 svart. Tatt i betraktning at fangetallet var rundt 23.000, er dette svært lite, men faktum er jo dessverre at etter over femti år er det ikke så mange av de impliserte som lever lenger. På tross av det beskjedne antall svar tror vi likevel at svarene er ganske representative. For det første svarer de som har vært i de samme leirene eller fengslene overveiende likt, og for det annet har svært mange gitt utfyllende og gjennomgående like kommentarer som viser at svarene er gitt på grunnlag av konkrete opplevelser som har vært felles for mange. Det er ikke spørsmål om tilfeldig avkryssing av spørsmålene.

Noen av innvendingene går på fortolkningen av enkelte svar.

Det innvendes for eksempel at når 29 fanger kan fortelle at de kjenner til dødsfall som skyldes behandlingen i leiren eller fengslet, så betyr ikke dette uten videre at så mange har mistet livet. Mange personer kan vite om de samme dødsfallene. Dette er selvfølgelig en helt riktig konklusjon.

Det innvendes også at skyting inn i leiren teoretisk kan ha skjedd bare en gang, men at mange rapporterer om det. En slik konklusjon motsies imidlertid av de utfyllende svarene som forteller at slik skyting forekom ofte i visse leirer og i forskjellige sammenhenger.

Det er ellers verdt å merke seg at det i undersøkelsen først og fremst ble spurt om forholdene i den første leiren eller det første fengslet fangene kom inn i. Vår rapport handler derfor om forholdene slik de var de første månedene, maksimalt det første året av fangenskapet. Det er grunn til å tro at forholdene senere forbedret seg forholdsvis radikalt.

Med disse bemerkninger presenterer vi undersøkelsen for offentligheten.

RAPPORT OM RETTSOPPGJØRET

NS-fanger ble dårlig behandlet etter krigen

Per Kollstad (NTB)

OSLO - Forholdene i NS-leirene var omstridt i samtiden. Mange NS-fangene ble dårlig behandlet, slår Johs. Myhren fra Lillehammer fast. Rapporten er laget på bakgrunn av en spørreundersøkelse hvor 269 landssvikere svarte. Myhren fikk selv en dom for landssvik. Han er utdannet historiker, og arbeidet som lektor etter at han ble sluppet fri i 1950.

Rapporten er en del av det omfattende prosjektet «Norge under okkupasjonen», hvor blant andre professor Tore Pryser er rådgiver. Formålet er å kartlegge noe av det som skjedde i Norge under krigen.

29 døde

29 personer døde ifølge Myhren i landssvikerleirene. Han hevder at en nærmere undersøkelse vil avdekke at dødstallene var langt høyere.

En av deltakerne i undersøkelsen forteller om en episode hvor en politifullmektig uten grunn fortalte en solid bonde at han ville miste gården og alt han eide. Bonden skar over pølser neste natt og var død da han ble funnet.

Flere NS-fanger måtte også grave fram lik. Myhren var en av dem.

- Vi måtte grave i det vi kom

og gikk i, uten noen beskyttelse. Det var en hard fysisk og psykisk belastning å ta i halvratne lik med bare hendene, sier Myhren.

Truet med å skyte

Flere av landssvikerne mener at arrestasjonen og det første møtet med fangeleirene var ille. Verst gikk det ut over dem som ble arrestert av folk som hadde arbeidet for tyskerne under krigen. Disse hadde trolig behov for å bevise sitt nasjonale sinnelag.

Milorg-soldater og norsk politi utdannet i Sverige gikk også hardt fram. De som ble arrestert av det regulære politiet fikk den beste behandlingen.

Det samme var tilfelle når landssvikerne ble internert. Ekstravaktene var ofte brutale. Mange av dem truet med å skyte fangene. En Oslo-mann forteller at en del fanger ved Akershus ble ført ut og stilt med ansiktet tett inntil muren, mens en eksekusjonspeletong tok la-degrep bak ryggen på dem.

Syk av maten

Innkvarteringen og kostholdet var også under all kritikk, mener Myhren. Fangene ble stuet tett sammen. Omlag halvparten av de tidligere fangene svarte at de ble syke av maten eller mangel

på mat.

- Det ble servert råtne grønnsaker og bedervet fisk, forteller en av de spurte.

NS-fangene måtte også drive straffeeksersis. En av deltakerne i undersøkelsen forteller om kjøring av kull i trillebærer fram og tilbake. Kullet ble tømt og lastet på igjen med hendene. En annen var med på å rense - med munnen - en skolegård for sigarettsneiper, papir og spyttklyser.

Interessant stoff

Tore Pryser, professor i historie ved Høgskolen i Lillehammer, sier til NTB at rapporten inneholder mye interessant historisk stoff. Den må likevel brukes med forsiktighet, da spørreundersøkelsen ikke er representativ. 268 av 1206 som ble bedt om å delta svarte på spørsmålene.

- Hva er grunnen til at mange ikke svarte? Opplevde de ikke noen overgrep, eller vil de ikke rive opp minnene igjen fra en trist tid, spør Pryser.

Forholdene i NS-leirene var kontroversielle. Det store flertallet mente at i landssvikerne fikk som fortjent. Myndighetene likte dårlig at det ble stilt spørsmål ved saken. De som tok opp de dårlige forholdene for NS-fangene, ble stem-

DÅRLIG BEHANDLING. Mange landssvikdømte ble dårlig behandlet mens de hevdet det at flere ble mishandlet og at 29 døde av behandlingen de fikk. På hus i 1945.

plet som silkefront. I 1950 ble det laget en stortingsmelding hvor det ble medgjitt at det var grunn til kritikk. Forfatteren Kjell Fjortoft tar i en bok som

kommer til sommeren blant annet opp den behandlingen som NS-fangene fikk.

Pryser understreker at forholdene i NS-leirene må forstås

ut fra situas-

gen. - Det er ment at få opplev-

Hevn og straff var gjennomgangstema under

Londonregjeringen og hjemmefronten begynte tidlig å arbeide med et rettsoppgjør mot landssvikerne under 2. verdenskrig. Slik var de på linje med opinionen, men samtidig var det viktig å unngå selvtekt og lynchjakt slik det skjedde i Frankrike og i andre land etter frigjøringen.

Per Kollstad (NTB)

OSLO Hevn og straff ble gjennomgangstema i radiosendingene fra London og de illegale avisene under 2. verdenskrig, skriver historikere Terje Halvorsen og Knut Einar Eriksen i sitt bind av «Norge i krig». En norsk konvoyskipper reagerte med «Å, me skal dreba dei» da han fikk høre om de tyske herjingene i Telavåg i 1942.

Det fantes lover som rammet forræder og ulovlig endring av statsforfatningen, men okkupasjonen gjorde det nødvendig for

Londonregjeringen å supplere lover. Slik ble blant annet medlemskap i NS forbudt. Det ble også gjennomført dødsstraff i freds-tid. 30 nordmenn og 15 tyskere ble dømt til døden, 37 av disse ble henrettet. Det ble også gjort forberedelser til den praktiske gjennomføringen av oppgjøret med landssvikerne.

90.000 etterforsket

Det ble innledet etterforskning mot 90.000 personer i rettsoppgjøret. 46.000 ble dømt eller fikk et forelegg i form av

fengsel eller bot. Politiske ledere i NS, medlemmer av Stats- og Grensepolitiet samt frontkjemper, var blant de 17.000 som fikk ubetinget fengsel. Bare 600 fikk en dom på mer enn åtte år.

Ledere skulle i prinsippet dømmes hardere enn folket. I praksis spilte tidspunktet for dommen også inn. De som ble dømt sent fikk ofte mildere straffer. Dette hang blant annet sammen med at domstolene tok hensyn til landssvikerens muligheter til å komme seg inn i samfunnet igjen.

45.000 av de dømte var med-

lemmer av NS. Den vanligste straffen var bøter og 10 års stemmerettstap. Mange forbitrede motstandsfolk hadde et håp om at de som hadde samarbeidet økonomisk med tyskerne skulle få sin straff.

Vel 3.300 ble dømt for økonomisk landssvik. Eriksen og Halvorsen forklarer det lave tallet med at produksjonslivet med få unntak ikke ble sett på som et motstandsfelt under krigen.

Svært mange mente at landssvikerne slapp for lett. Noen hadde likevel en annen mening.

Den såkalte silkefronten trakk fram rettsstatens idealer, og de sosiale og menneskelige følgerne for de dømte og deres familier. Juristen Johs. Andenæs tilhørte kritikkerne.

En isfront hvor arbeiderbevegelsen var sentral raste mot kritikkerne, med omfattende støtte ute i folket. «Møtet krever derfor at landssvikerne idømmes lovens hardeste straffer, uten bløt-taktige omsyn» het det i et vedtak gjort på et folkemøte i Stavanger.

Flere av lederne i arbeiderbevegelsen hadde sittet i tysk fan-

genskap. I også brutt dariteten arbeidsf

Tysker-ta De lands ut av off 1945. Det allmennt medlemmer stengt lemmer. B de mest Mange ste enkelte av selvmord.

Johs. Myhren:

Spørreundersøkelse om landssvikoppgjørets fengsler og fangeleirer

Statistiske opplysninger med kommentarer og vurderinger

På Hamar Kretsfengsel var alt i orden. Merkelig koordeining for resten, ikke bak hverandre, men side om side. Visom hadde lang treuing i, giv alt stilling var lykkhelige. Noen timer i, høen greidde vi fint, men så var vi ogsa her under vapien-beskyttelse. Og høen vokste og vokste.

INNLEDNING

Jeg viser til statistiske opplysninger fra hvert enkelt fylke, til en statistikk for hele landet og til Kartlegging på data: Norge under okkupasjon, utarbeidet ved prosjektgruppa. .

Det ble sendt ut 1206 spørreskjemaer, og 269 svarte på dette spørreskjemaet som utgjør ca.23%. Dette er opplysninger fra prosjektleder Jan Eidi.

Tallmessig er svarprosenten for liten til å være kvalifisert representativ. Det er imidlertid flere momenter som indikerer at svarprosenten stort sett er representativ, og jeg vil derfor innledningsvis peke på viktige momenter som underbygger denne påstanden

ALLE FYLKER ER REPRESENTERT.

Bortsett fra Finnmark er det svar fra alle fylker. Riktignok er svarprosenten for enkelte fylker liten, til og med svært liten.

Jeg viser i så måte til opplysningene for hvert enkelt fylke. Det gjelder spesielt følgende: Aust - Agder, Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Nordland og Troms.

Sjøl om svarprosenten fra de nevnte fylkene er liten, går de få svarene i samme retning som de mer representative, noe som henger sammen med at spørsmålene ikke er ledende. En må derfor kunne hevde at saklighetskriteriet er tilfredsstillt.

ER SVARENE REPRESENTATIVE?

Dette er et viktig spørsmål som en må ta stilling til. 269 svar er naturligvis en svært liten gruppe når en tenker på den store gruppa som gjennomlevde okkupasjonen.

Men svarene har mange likhetstegn. Så godt som alle var medlemmer av NS. Stort sett alle tilhører samme aldersgruppe med stor overvekt på tiåret 70 til 80 år. Innenfor denne gruppa igjen utgjør nok flertallet de fra 75 til 80 år. Alle yrker er representert.

Lengda på straffene er et annet kjennemerke. Undersøkelsen har registrert straffer fra ca. 1 år til og med 1.5. Vi finner med andre ord et solid tverrsnitt av dømte straffer.

Alle svarene sett under ett, bør det være grunn til å hevde at de er representative for NS - medlemmene generelt.

HVA ER MULIG Å HUSKE?

Å huske 50 år tilbake er ikke alltid like lett. Men en må huske på at det som skal huskes, dreide seg om dramatiske og tragiske hendelser i den enkeltes liv. Slike begivenheter er ikke liketil å glemme.

Vi kan heller ikke se bort fra at folk på den andre sida er brukt som kildemateriale. Det gjelder f.eks. flere skildringer fra konsentrasjonsleirene. Skildringene på begge sidene har vel en viss subjektivitet ved seg. Men godkjenner en skildringene fra den ene gruppa, må en også godkjenne den andre gruppa. Det er ingen grunn til å tro at NS - folk har et dårligere minne enn de andre.

Når det gjelder sannhetsverdien, blir det derfor min konklusjon at svarene er representative.

SPØRRESKJEMAET.

Skjemaet har 50 spørsmål. Noen av spørsmålene er vanskelig å svare på med ja eller nei. Det har ført til at svarene i flere tilfeller ikke svarer på enkelte spørsmål. I andre tilfeller er det så få svar at de ikke gir grunnlag for statistisk behandling.

Jeg velger å se positivt på dette, noe som også går fram av enkelte kommentarer. Svarene har bare svart på de spørsmålene de følte seg sikre på, de andre har de unnlatt å svare på.

Kommentarer som “vet ikke”, “husker ikke”, “ikke sikker på” viser at svarene er pålitelige, og derfor er resultatet av spørreundersøkelsen å stole på.

I ettertid er det lett å se at enkelte spørsmål burde ha fått en annen utforming. Jeg hadde sjøl sett spørsmålene på forhånd og hadde ingen merknader. Det er først når svarene foreligger, at en ser enkelte svakheter. Men dette er etterpå klokskap. Hadde spørsmålene på forhånd vært lagt fram for en gruppe på ca. 25 stykker, ville en nok ha kunnet luke bort en del uheldige utforminger. Men denne innvendingen rokker ikke ved at spørreundersøkelsen er gjennomført på en grei måte. Den har vært et positivt tiltak.

Den som studerer resultatet av spørreundersøkelsen, bør merke seg følgende: Det er de første inntrykkene ved fangenskapet som er nedfelt i svarene. Det gjelder enten de havnet i en fangeleir eller et ordinært fengsel.

I løpet av fangetida var de plassert i ulike leirer og fengsler. Svært mange som ble arrestert i Oslo f.eks. hørte heime i et annet fylke. Etter en viss tid ble de sendt tilbake til heimefylket og fikk sin dom der. Dette er grunnen til at de ikke er registrert i Oslo, men i heimefylket.

Det momentet som er nevnt her, er viktig å legge merke til. Det skjedde endringer, både av fysisk og psykisk art, i løpet av det første året, fram til mai 1946. Disse endringene er i mindre grad registrert i denne undersøkelsen.

ILLUSTRASJONER.

For å vise hvordan NS - medlemmene opplevde arrestasjonene og fangenskapet, har jeg tatt med en del tegninger av nå avdøde Thomas Frederik Eckersberg Hvistendahl. En tegning forteller ofte mer enn mange ord.

Alle tegningene og tekstene ble laget i Gulskogen fangeleir sommeren 1947.

ARRESTASJON OG MOTTAKELSE I FENGSEL OG FANGELEIR

	AKSEPTABEL	SJIKANØST	BRUTALT	DIREKTE VOLDELIG
HVORDAN BLE DU ARRESTERT?	132	89	25	1
I PROSENT	47,5%	32%	9%	0,4%
HVORDAN VAR MOTTAGELSEN I FENGSELET/ FANGELEIREN?	104	99	26	6
I PROSENT	37,4%	35,6%	9,4%	2,2%

Svarene viser et svakt flertall for karakteristikken “akseptabel” når det gjelder arrestasjonene av NS-medlemmer. Nå fins det ikke faste kjennemerker for hva vi forstår med akseptabelt, sjikanøst, brutalt og direkte voldelig. Derfor kan det godt hende at det som for en er akseptabelt, for en annen kan være sjikanøst, og omvendt. Det som imidlertid er helt klart, er at når arrestasjoner ble foretatt av folk fra milorg, norsk politi utdannet i Sverige, eller andre grupperinger, dukker det stadig benevnelsene sjikanøst og brutalt opp. De som for hardest fram, var folk som ble gjenkjent som “tyskerarbeidere”. Svarene viser at for disse var det viktig å få sitt nasjonale sinnelag under arrestasjonene. Derfor for disse hardt fram, kom med direkte trusler og håndgripeligheter.

Når det gjelder mottakelsen i fengsler og fangeleirer, er situasjonen en annen. Her gir svarene et større flertall for benevnelsen sjikanøst, brutalt og direkte voldelig. De som ble mottatt i fengslene av institusjonens egne folk, opptrer på en mer kompetent måte enn de som var satt inn som ekstravakter, for ikke å snakke om mottakelsen i fangeleirene. Den var kritikk verdig, noe som svarene tydelig tilkjenner. I leirene var det folk fra milorg, hjemmefronten og andre som rådde grunnen.

De som ble arrestert på en akseptabel måte, har skrevet få merknader om arrestasjonene. Derfor vil sitatene når det gjelder punkt 11 og 12, fortrinnsvis vise negative reaksjoner.

Reg.nr. 33 Hedmark, mann

- Hjemmefronten omringet huset om kvelden. Rykket inn i huset, skrek armene i været. Ble ført ut og stilt med hodet mot veggen og armene over hodet. Kroppsvisitering, til slutt ble huset ransaket

Reg.nr. Telemark mann: 159

- Ankomst Oslo Ø. var et selsomt skuespill, ble tatt imot 4 politimenn med hver sin maskinpistol, en i ryggen på hver mann, mens folkemengden hylte og skrek: skyt dem, skyt dem.

Reg.nr. Troms mann, II

- En meget rolig og behagelig lensmann med 8 hjemmefrontfolk, ikke fullt så behagelig.

Reg.nr 76, Hedmark mann

- Vi ble kjørt i bilen sakte for at publikum kunne kaste grus og stein på oss. Jentene kastet brukte menstruasjons bind på oss.

Reg.nr, 96 Nordland mann

- Med papirer fra den engelske overkommando i Norge til tysk ledelse av Aker krigslasarett om overføring av en gruppe sårede frontkjempere til Aker sykehus. Ved ankomsten ble vi slått med pistolkolber m.m. under ledelse av kaptein i førkrigsuniform med røde kors bind på armen.

Reg.nr. 251, Buskerud mann

- Da forklaringen ble opplest, gjorde jeg han oppmerksom på 3 punkter som gav feilaktig uttrykk eller opplysning av forklaringen. Jeg ba han rette dette. Han slengte da papirene på bordet med den bemerkningen at det ikke ville hjelpe meg noe, men han kunne selvfølgelig rette det om jeg ønsket å beholde hodet. to-tre dager lenger, noe annet ville jeg ikke oppnå. Jeg ville bli dømt på indisier. Han sa noe om at jeg ikke slapp så billig. Jeg skulle "i kne", det skulle han sverge for om det skulle bli forhør både "dag og natt".

13 a. Truet man med å skyte deg ? Ja: 107,39% Nei: 143,51%

13 b. Andre trusler ? Ja: 78,23% Nei: 106,35%

Når 107 av 278 svarere skriver at de ble truet med å bli skutt, og når 78 forteller at de var utsatt for andre trusler, er dette skremmende høye tall. I prosent betyr dette henholdsvis 38,5 og 28%. Tallene taler for seg sjøl. Jeg vil derfor avstå fra egne kommentarer når det gjelder punkt 13 og lar i stedet svarerne få sin mening som dokumentasjon.

Reg: nr. 139, Akershus mann

- Vi lå i Brannvakta, Lillestrøm. Vi lå i ulltepper på gulvet. Jeg og min beste kamerat stod opp for å spise litt niste, da en nervøs vakt pepret vårt ullteppe men sin pistol, Han hadde ikke lært å bruke den.

Reg: nr. 2, Oslo mann

- Skulle skytes som frontkjemper. Vår brakkesjef for 7 for med hele brakken å ha marsjert raskt forbi oppgravde lik. Vi ble beskytt da vi satt i en vedhaug på baksiden av oppstillingsplassen.

Reg: nr. 95, Oslo kvinne

- Oslo bys ordfører tilrådet meg å gå hjem og ta livet av både meg selv og barna mine . Navnet på ordføreren var Arnfinn Vik .

Reg: nr, 192, Oslo mann

På Akershus ble en del fanger ropt opp og ført ut, stilt opp med ansiktet tett inntil muren , og en eksekusjonspelotong foretok ladegrep bak ryggen på dem.

Reg: nr, 38, Buskerud mann

- En dag måtte vi marsjere fram og tilbake til kinolokalet i Askim hvor vi ble vist et filmopptak fra en konsentrasjonsleir. Etterpå var det oppstilling i Skolegården der Askimpresten holdt “andakt” og avsluttet med følgende bemerkning: For oss vanlige mennesker kan det være vanskelig nok å komme til Guds rike, men for dere må det bli umulig .

Reg: nr, 4, Bergen, mann

- Til Bergenspressen uttalte politimesteren at alle frontkjempere skulle skytes. Under henvisning til han, ble vi flere ganger stilt opp for henretting.

Reg: nr. 11 Troms mann

- En gang kom leirens sjef, viftet med en pistol og truet med å skyte oss 14 kjempere.

Reg: nr. 100. Utenfor Norge kvinne

- Jeg ble truet med pistol mot pannen av en svenskesoldat på båten til Norge til å fjerne Røde Korsmerket mitt

Reg: nr. 107, utenfor Norge mann

- På Åkebergveien truet mann med lemmen da vi lå at fastspent i mørkecelle.

I N N K V A R T E R I N G

Når det gjelder punktene 14 og 15, er det umulig å gi statistiske opplysninger da spørsmålene gjør dette umulig. For den enkelte er det mulig å svare på disse spørsmålene, men det er umulig å gi en samlet oppstilling. Men at innkvarteringen både i fengsel og fangeleir var under all kritikk, er det ingen tvil om. Jeg har derfor valgt ut enkelte kommentarer som jeg mener er typiske for situasjonen.

Reg: nr. 139. Akershus mann

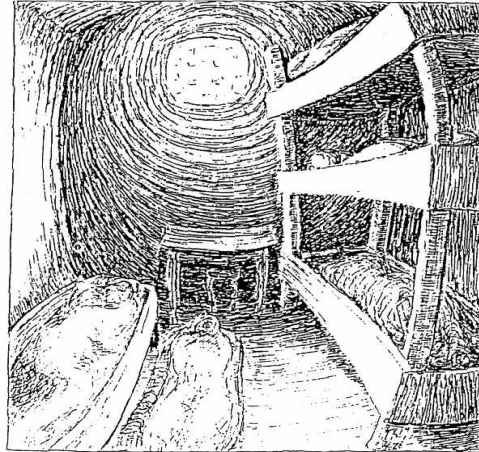
- Det var så fullt og tett på rommet at vi ikke kunne ligge alle samtidig

Reg:nr. 169, Oppland mann

- Rommet var på 16 kvm . Alle køyer i tre etasjer. Dårlig ventilasjon, og sengetøyet krydde det med lopper og lus.

Reg:nr.210, Vest-Agder mann

- Alle brakkerommene hadde køyer i tre etasjer og var stappfulle. Likevel følte de som kom ut i brakkeleiren det som luksus i forhold til hvordan de hadde det i cellene i hovedbygningen.

Med gulvel til hjelp er det god plass for 5 mann til å ligge også på en selle. Tanker lar ingen plass. Hva jeg tenkte? Ingenting. Hva jeg ventet? Alt. Og likevel, jeg sovnet til slutt, mens vandratten lysle matt og underlig luktende gjennom fersspruklene høyt oppe.

FORPLEININGEN

	GOD	TILSTREKKE- LIG	UTILSTREKKE- LIG	UNDER SULTE- GRENSEN
16. HVORDAN VAR FORPLEININ- GEN?	2	40	135	77
I PROSENT	0.7%	14.4%	48.6%	27.7%
VAR DET MAGE- EPIDEMIER PÅ GRUNN AV BEDERVET MAT?			JA: 135	NEI:49
I PROSENT			48,6%	25,4%
VAR DET SULT- RELATERTE SYKDOMMER, F.EKS BERIBERI I FENGSEL/ FANGELEIREN?			103	78
I PROSENT			37,1%	28,1%

Forpleiningen er nok ett av de mørkeste punktene under fangenskapet. Om en sammenligner kostholdet for fangene i fengsler og leirer under okkupasjonen med det som skjedde etter

1945,må en kun fastslå at kalorimengden for fangene - etter tilgjengelige opplysninger - var større enn etter 1945. Dette er bemerkelsesverdig, for forsyningssituasjonen ble vel ikke dårligere etter mai 1945. Derfor må forklaringen være en annen. Den mest nærliggende forklaring må være at leirledelse og forsyningstjeneste i stor utstrekning var i hendene på ukvalifisert personell. Ansvar for dette må belastes politiske og faglig overordnede myndigheter.

I rettferdighetens navn må det opplyses at rapportene til svarerne dekker den første tida, men de er nok typiske for hele 1945. Fra 1946 skjer det en sakte forbedring, men fram til midtsommers 1946 var kostholdet meget kritikkverdig.

Det vi kan lese ut av statistikken,er følgende: Bare 2 av belegget,0,7%, mente kostholdet var godt. 40 av 278 mente kostholdet var tilfredsstillende. dette utgjør 19,4% av belegget. Hele 135,49%, mente maten var utilstrekkelig og 77 fanger, 27,7% mente kostholdet var under sultegrensen. Herhar ansvarlige myndigheter et stort ansvar.

Når det gjeldt bedrevet mat, fikk 135, 48%, mer eller mindre alvorlige sjukdommer på grunn av epidemier. 103 fanger, 37,1% fikk sjukdommer på grunn av sult og ernæring. Mest utbredt i så måte var nok mangelsjukdommen beriberi.

I tillegg til det som er nevnt ovenfor, viser rapporten at flere fikk tuberkulose med dertil mangelfull behandling.

Rapportene om kostholdet i leirene og fengslene er et meget mørkt kapittel i NS-fangenes historie, noe som også svarerne på spørreskjemaet gir et trist bilde av.

Reg:nr,88,Oslo mann

- Jeg er av natur spinkel, men gikk likevel ned i vekt fra 62 til 48 kg. Når man skal vurdere kostholdet, må man ha for øyet at kostholdet i frihet nødvendigvis må ha vært preget av mangler i noen tid etter 8.mai, men her har man sikkert hatt tilskudd fra svartebørsen og andre ukontrollerte kilder.

På Grini var det adgang til å få tilsendt pakker.

På Ilebu var dette under mine 3 år under streng kontroll. Jeg var selv den som stod for arbeidet med pakketildelingen, og undersøkelsen av disse, under overvåking av fengslets meget pertentlige overdiakon. Mottagelse av pakker ble bare tillatt for fanger som hadde spesielle medisinske behov,etter søknad.Aviser som ble brukt til innpakningspapir,ble fjernet.

Det var i den første tid klart uttalt at nu skulle vi få føle hvor dårlig kostholdet hadde vært på Grini. Fanger som sitter isolert,blir verst rammet under slike forhold. Blant dem som har det litt friere, oppstår det raskt en organiserings kultur og en byttehandel som kan hjelpe litt på. Vår situasjon var at det ingen hjelp var å få under den voldsomme hets som rådet.

Reg,nr,178, Oslo, mann

- Symptomer på beriberi i leggene. Fengsellegen -Leikvamølgjær. Straks bedring. Andre fanger hadde samme plager

Reg: nr.202,Oslo mann

- Ved ankomst var leiren ikke organisert. Kjøkkentjenesten fungerte ikke, og det var slagsmål om maten. Det ble servert bedrevet fisk og råtnete grønnsaker. Overlevde selv ved at jeg fant en

full flaske tran etter Grinifangene. Ble selv angrepet av beriberi. Mistet ca. 10 kg i vekt den første måneden

Reg.nr.39, Oppland, menn

- Matrasjonene minimale. Saltsild direkte fra tønne. 1 skive brød-lite vann. Bedervet fisk. Sulten var det verste uke etter uke på Suttestad. Det ble bedre på slutten da vi fikk ny fengselsbestyrer

Reg.nr.69, Oppland, mann

- Jeg gikk ned i vekt fra 72 til 49 kg i løpet av 3 måneder

Reg.nr.36, Hedmark, mann

- Ble ofte servert en slags lapskaus fra Hamar Slakteri. I denne var det litt av hvert, f.eks øyne fra dyr. Den kunne være gjæret. Dårlige poteter.

Reg.nr.67, Hedmark, mann

- Det verste ved fengselsoppholdet var sulten. På 3 måneder gikk jeg ned i vekt fra 66 til 52 kg. Fikk tuberkulose og var sjuk i flere år.

Reg.nr.45, Telemark, mann

- Eg vart smitta av tuberkulose. Eg er ikke i tvil om at fangeleiren vart smitta med tuberkulose med hensikt. (Ein metode for å øydelegge flest mogleg) Det var ein dr. Kåre som var fengselslege på den tida eg vart smitta. Den fyrste tida etter at denne fangeleiren vart oppretta, var det bylege Gisholt som var fengselslege. Kjent tuberkulosespesialist og overlege ved Lyngbakken tuberkulosesjukehus. Da dr. Kåre overtok, kunne det gå månader mellom kvar gong han besøkte leiren. I fleire år hadde i tankene at det hadde våre betre dei hadde skote meg i staden for å gå helselaus i årevis.

v84 Fengselsstraff: 7. Idømt fengselsstraff

KATEGORINAVN	KODE	ANTALL	% AV ALLE	% AV GYLDIGE
0,1 - 0,4 år	1	6	2.24	2.50
0,5 - 0,9 år	2	25	9.33	10.42
1,0 - 1,4 år	3	10	3.73	4.17
1,5 - 1,9 år	4	21	7.84	8.75
2,0 - 2,4 år	5	18	6.72	7.50
2,5 - 2,9 år	6	12	4.48	5.00
3,0 - 3,4 år	7	31	11.57	12.92
3,5 - 3,9 år	8	26	9.70	10.83
4,0 - 4,4 år	9	20	7.46	8.33
4,5 - 4,9 år	10	11	4.10	4.58
5,0 - 5,4 år	11	16	5.97	6.67
5,5 - 5,9 år	12	5	1.87	2.08
6,0 - 6,4 år	13	13	4.85	5.42
6,5 - 6,9 år	14	1	0.37	0.42
7,0 - 7,4 år	15	7	2.61	2.92
8,0 - 8,4 år	17	4	1.49	1.67
9,0 - 9,4 år	19	4	1.49	1.67
Over 9,9 år	21	10	3.73	4.17
Mangler	99	28	10.45	-
SUM =		268	100.00	100.00

** Inkludert: 240 ** Utelatt: 28 ** Totalt: 268 **

v85 Sonet: 8. Sonet fengselsstraff

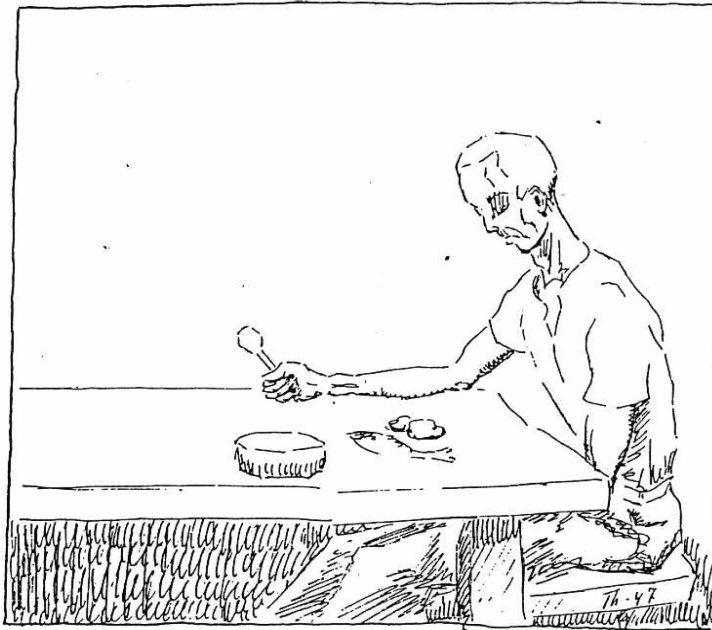
KATEGORINAVN	KODE	ANTALL	% AV ALLE	% AV GYLDIGE
0,1 - 0,4 år	1	22	8.21	9.32
0,5 - 0,9 år	2	26	9.70	11.02
1,0 - 1,4 år	3	23	8.58	9.75
1,5 - 1,9 år	4	26	9.70	11.02
2,0 - 2,4 år	5	44	16.42	18.64
2,5 - 2,9 år	6	24	8.96	10.17
3,0 - 3,4 år	7	42	15.67	17.80
3,5 - 3,9 år	8	7	2.61	2.97
4,0 - 4,4 år	9	13	4.85	5.51
5,0 - 5,4 år	11	4	1.49	1.69
5,5 - 5,9 år	12	2	0.75	0.85
7,5 - 7,9 år	16	1	0.37	0.42
8,0 - 8,4 år	17	1	0.37	0.42
9,0 - 9,4 år	19	1	0.37	0.42
Mangler	99	32	11.94	-
SUM =		268	100.00	100.00

** Inkludert: 236 ** Utelatt: 32 ** Totalt: 268 **

v86 Bøter: 9. Bøter

KATEGORINAVN	KODE	ANTALL	% AV ALLE	% AV GYLDIGE
Ja	1	72	26.87	31.30
Nei	2	158	58.96	68.70
Mangler	9	38	14.18	-
SUM =		268	100.00	100.00

** Inkludert: 230 ** Utelatt: 38 ** Totalt: 268 **

Med en lekk, stinkende dobøtte i „hjørnet“ hadde jeg ikke stor lyst på mat. Selv ikke på en sild, to poteter og riss-suppe. To brødskiver til frokost og to til kvells holdt liv i oss. Grisen fikk bøtleviss med melk, så vi, slikken og havregrøyn hentet andre. Akk var jeg en gris!

19 Var straffeekssersis en vanlig straffeform?

Svar: Ja 67, 24,1

Når svarene forteller at ca.25 % måtte være med på straffeekssersiser, vil kanskje enkelte hevde at dette ikke er avskrekkende mye. Dette synet er vanskelig å godta. „straffeekssersis hører ikke heime i norsk rettspraksis. Særlig ille blir det når denne praksisen blir satt i system av myndighetene. Det var jo nå at rettsstaten skulle gjeninnføres. Når vi videre ser hvordan denne straffeekssersisen ble gjennomført, er det meget uverdigg og klanderverdigg.

Reg.nr. 50, Østfold, mann

- "Sykling" liggende på rygg hvor det var pukkstein. Opplessing av kull i trillebår - trilles ca.100 meter og tømme. Deretter håndlesses igjen og trilles tilbake (sisyfos) Springmarsj, marsj med sang, tyske sanger, nazihilsen : mot mobben på utsiden av gjerdet Jeg måtte rense septikkummer i bøtter med bare hender. Tømme do-hinken 1 + 1 og løfte opp på lastebil. Møkka rant nedover armer og bryst, og folket jublet. Åling i pukkstein, med munnen rense skolegården for sigsneiper, papir og spytteklyser. Spark i ryggen hvis nøling.

Reg. nr. 10. Oslo. monn

- Fangene måtte krype på pukkstein, både unge og eldre. En dag drev to vakter og herset med folk fra de eldres brakke. Her var alle over 60, og vel så det. Mange meget kjente personer. En modig fange ble så oppbrakt over det han så at han gikk bort til vekten som stod med maskinpistolen klar og ba han stanse denne torturen. Han ble så paff at han begynte å skyte i bakken da mange fanger som stod og så på, begynte å pipe. En stein ble truffet, og den spratt tilbake og rett i benet på en fange som var 15 år. Navnet hans var Kurt Reichelt. Han måtte til lege til behandling.

Reg: nr.38, Buskerud, mann

- Fra interneringen på skolen i Askim kan jeg huske at vi i samlet tropp måtte løpe rundt i skolegården og ble dirigert hen mot et gjerde mot gaten. Der stod det tett av tilskuere, og de ivrigste med orkesplass kunne glede seg over å sende spytteklyser over oss hver gang vi passerte.

22 Var det straffeoppstilling om natten?

Svar: Ja: 80, 35%' Nei: 153, 55%

Hvis ja, hvor lenge kunne de vare?

Så godt som alle som har kommentert dette punktet, svarer at det er vanskelig å huske dette. Derfor er det få svar. De kan nok svare ja eller nei, men å huske varigheten, er det få som svarer

Reg.nr.2, Oslo, mann

- Oftest ukjent grunn. Som brakkesjef forsiktig bevegelsesfrihet for å sette yngre til å støtte de svake. "Til skjerming av besvimte i perioder. Skaffe tillatelse til å frakte til sykehus, og finne passe svake til bortbæring.

Reg.nr.10, Oslo, mann

- Under en av de lengste oppstillingene svimte flere av, spesielt eldre folk. Disse ble straks "heistopp" av

Reg.nr.8, Bergen mann

- Åling over den gruslagte leirplass, knebøyninger o.l., avslutning med oppstilling hvor vi måtte stå i "giv akt" 1 - 2 timer uten tillatelse til den minste bevegelse. Eldre og uføre falt om, men ble sparket eller slått opp igjen. Besvimelser. Merk: Kun i tiden under hjemmefronten og svenskesoldater.

Hvor ofte forekom straffeeksersis?

SVÆRT OFTE	9
OFTE	31
SJELDEN	15
FOREKOM IKKE	

Tallene her betyr ikke at f.eks. tallet 9 står for at straffeeksesis foregikk 9 ganger. Tallet 9 betyr at det er 9 fanger som har opplyst at straffeeksesis foregikk svært ofte. På tilsvarende måte med de andre tallene.

21 Ble det skutt fra vaktårnene og inn i leiren?

Svar: Ja: 98, 35% Nei: 118, 42%'

Når ein skal vurdere tallmaterialet her; må ein ta omsyn til at fangene til å begynne med var innkvartert mange steder der det ikke var vaktårn i det heile. Ved flere av de mindre fengslene var det heller ikke vaktårn.

Reg nr 49, Akershus mann

- Som nevnt før ble det skutt mot vinduene i fengselsgården. Dette var en daglig foreteelse, særlig lørdagskveldene

Reg.nr. 216, Hedmark, mann

- Det var ikke noe vaktårn, men det gikk vakter på gaten utenfor. Det hendte at vaktene moret seg med å skyte ved siden av vinduene når noen viste seg. (Eller kanskje de bommet på vinduene). I nabocellen var det en dame som ble skadet.

Reg.nr.4, Bergen, mann

- Skuddene falt ofte og uten grunn Denne skytingen skjedde mest i det året Hjemmefront og svenskesoldater regjerte

Reg.nr.50, Østfold, mann

- Dette skjedde ved den Komm. høyere allmennskole, Ski. De såkalte "Smørgåssoldatene" skjøt mot vinduskarmene når vi forsøkte å trekke frisk luft. som truet med å skyte dem dersom de ikke holdt seg oppreist. En fange, Ingvaldstad Hansen, klarte ikke å reise seg opp. Han ble slept bort til et podium helt foran. Snart falt han om igjen. Da ble vaktchefen redd, da en fangeleide ropte at mannen var dødssjuk. Han ble da brakt til sjukehus hvor han snart etter døde av blødende magesår .

23 Var det noen som tok alvorlig skade av straffeeksesisen/ straffeoppstillinger ?

Ja: 57, 20,5%

Nei: 83,29,9%

Hvis ja, var det noen som døde?

Ja: 29, 10,4%,

Nei, 49, 17,6%

Dette punktet er veldet mørkeste under landssvikoppgjøret. At 57 fanger får alvorlig skade, er alvorlig. At 29 påstår at de vet om at fanger døde. Noen hevder å kjenne til at flere døde. I slike tilfeller har jeg bare notert 1 dødsfall. Men at 29 døde av 278 er likevel skremmende. Hvor mange som døde etter fangeoppholdet, er det vel ingen som vet, men det er en sak som burde vært gransket. Jeg er redd for at tallet ville bli skyhøyt. Jeg gjør rekning med at ingen (regjering og Storting) vil sørge for at landssvikoppgjøret i så måte blir gransket. Det er vel mest behagelig

slik. Det er vel heller ingen som er trukket til ansvar for de kriminelle handlingene. Ansvarsprinsippet er i dag naturligvis foreldet. Men det ville likevel være av stor interesse (en eller flere) som ville ta ansvaret for å granske dødsfallene som følge av Landssvik

Det er ett forhold når det gjelder svarene på Spørreskjemaet, som forteller mye om svarerne. Det er ikke noe annet punkt som det er så få svar på, som punkt 23. Dette forteller meg at svarerne har tatt spørreskjemaet alvorlig. Derfor kan vi slutte at svarerne er hederlig pålitelig.

Reg.nr.248, Buskerud, mann

- Ved ankomst Drammen tok statsfysikus affære fordi kroppen var svulmet opp. Han korn to ganger om dagen med piller og hjalp meg med litt mat.

Reg.nr.210, Vest-Agder, mann

- En hadde dødd noe før jeg kom til Ilebu. Dr. Høygård førte statistikk og konstaterte at det gjennomsnittlige vekttap de to første månedene var 18-kg.

Reg.nr 126 Hordaland mann

- En dame tok livet av seg selv.

Reg.nr.4, Bergen, mann

- Min halvbror Kåre Stornes døde etter mishandling i Trondheim april 1946.

Reg.nr.139, Akershus, mann

- Min beste kamerat døde etter en straffeoppstilling på 8 timer.

Reg nr.170. Akershus mann

- Et dødsfall på Ilebu grunnet trusler

Reg.nr 41, Akershus, mann

- Vedkommende som døde var en idrettskamerat av meg. Han falt sammen under oppstillingen, ble løftet opp igjen av vaktene. Falt igjen og døde samme natt.

Reg.nr.99. Akershus, mann

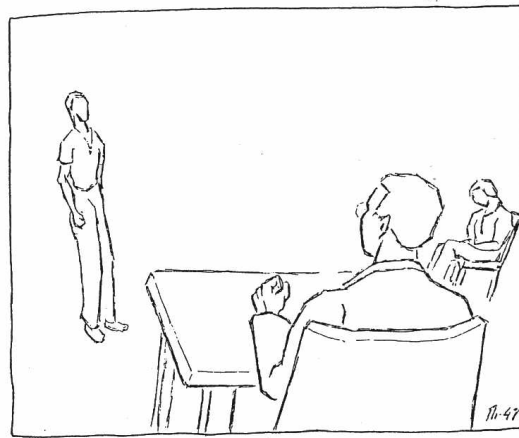
- En fra ei bygd på Romerike døde etter å ha stått i 8 timer.

Reg nr.19, Oslo mann

- En prest i 70-årene døde som følge av en lang 7 timers straffeoppstilling.

Reg. nr 52, Oslo, mann

- Flere selvmord på grunn av de handlinger og fravær fra familie og venner.

„Hvis De erkjenner Dem skyldig vil „rettsaken“ gå raskere og De vil bli mildere behandlet,” ble vi lokket med. Etter bare tre måneders „varetekt“ var jeg i forhørsretten.
Tiltale: Forbrytelse mot str.l. § 86, jfr. prov. anordning av 30/10 - 41 og 15/12 - 44 § 51.

Erkjenner De Dem skyldig? - Nei!

24 Ble noen fanger utsatt for alvorligere mishandlinger ?

Svar: Ja: 60,21,6% Nei: 104,37,4%

Svar på dette Spørsmålet har jeg delvis alt dokumentert under punkt 23. Det er flere spørsmål her som griper inn i hverandre. Men det er et tankekors at 21,6% har vært utsatt for mishandling. Vil en slik opplysning noen gang komme fram når historien om Norge under okkupasjonen skal skrives. I slike tilfeller har jo taperne vanskelig for å komme til orde. Og om de kommer til orde, blir de bare latterliggjort og beskyldt for løgn og uærlighet. Dermed vil sannhetsvitnene ha sitt på det tørre. Dette er pessimisme, men jeg er så optimistisk at jeg tror sannheten om taperne også vil vinne fram. Det tragiske er bare at vi som opplevde dette, med vår alder neppe vil oppleve at den virkelige sannheten om Okkupasjonen og landssvikoppgjøret vil nå frem.

Reg.nr, 275, Nord-Trøndelag, mann

- Vedkommende som døde, var visst mishandlet i fengslet eller i forhør i Trondheim.

Reg.nr,2, Oslo, mann

- Jeg var tre ganger til forhør samtidig som fangevoktere fra Berg. En Såkalt " jødekomite" rekvirerte disse som ble sterkt mishandlet i rommene til venstre for meg. Slag. Sus i luften av kanskje rem. skrik i redsel, fall på gulvet, ønske om å dø.

Reg, nr. 10, Oslo, mann

- En politifullmektig meddelte helt uriktig til en solid bonde at han måtte regne med at han og familien ville bli fratatt gården og alt de eide. Han ble så ulykkelig over denne falske meddelelsen at han om natta krøp opp på loftet over den brakka hvor jeg var, Blodet silte ned da han hadde skåret over pulsårene. Han var død da vi fant han .

Reg.nr. 42 Sør-Trøndelag, mann

- Under svenskekorpsets vakthold ble vi hundset og sjikanert og vist fram for massene som huiet og skrek utenfor gjerdet. Her var også prost Paulsen Ila menighet. Per Halse og Arnljot Hegle ble kommandert på kne og beordret til å lese fadervår mens Småstein og spytteklyser hanglet over dem.

Reg. nr. 223, Sør-Trøndelag, mann

- Minst en ble stadig stilt mot en vegg for angivelig å skulle skytes.

Reg. nr. 111 Sør-Trøndelag, mann

- Jeg så gamle menn bli slått med stokker.

Reg: nr. 262 Troms mann

- Vi ble plassert på. lasteplanet, og ferden gikk gjennom Tromsøs gater til stor forlystelse for Tromsøs befolkning. Prelaten hadde holdt sin radiotale. Som den "gudfryktige" mann han var, oppfordret han befolkningen til hat og fordømmelse av oss som tapte krigen. Glemte var at han i april dagene 1945 tuslet rundt i Nordmarka med høyttaler og oppfordret ungdommen til å holde seg hjemme og ikke blande seg opp i krigshandlinger.

25. Ble du noen gang satt til arbeid utenfor fengslet/leiren?

26. Hvilken form for slikt arbeid likte du best?

27. Hvilken form for slikt arbeid likte du minst?

Statistisk er det umulig å sette opp en oversikt over punktene 25, 26, 27. For det første er det svært få som har svart på 26 og 27, mens vi for 25 har visse fakta å holde oss til.

Det var i alt 104, 37,4% av fangene som hadde vært med på arbeid utenfor fengsel/leir. Stort sett var dette frivillig. De kom ut blant folk, og det viktigste av alt, de fikk god, rikelig og næringsrik mat. Dessuten var arbeidsgiverne - stort sett - vennlige det skulle forresten bare mangle. Det var en minoritet blant fangene som mente at dette var "preget av uakseptabel utnyttelse" og en form for direkte tvang. Det var nok vanlig gardsarbeid som var det gjeveste, men det kunne bli mange vonde rygger og støle bein og lår etter flere dager med potetplukking. Vi har imidlertid et par kommentarer til hva form for arbeid de likte minst.

Reg: n r . 109, Buskerud mann

- Vaskejobb en gang ble vi NS-fanger kjørt til Vestfossen pr. lastebil. Der måtte vi gjøre reint og vaske i en gammel låve der de skulle ha frigjøringsfest. Et grotesk skue. Fanger på golvet, og bevæpnede vakter rundt. Hvem var torturister og sadister her ?

Reg: nr. 38 .Buskerud mann

- Tvangsarbeid som folkeforlystelse i sentrumsgater i Askim

28. Ble du noen gang satt til å grave opp lik?

Ja: 24,8,7% Nei: 218, 78,4%

Her er vi kanskje inne på det mørkeste punktet når det gjelder behandlingen av NS-fangene etter 1945. Dersom noen mener at 24 er ett beskjedent tall, de vet ikke hva de snakker om. Vi burde nok heller hevde at å ta ut 24 fanger til å grave opp lik, det var 24 for mange. Jeg håper at dokumentasjonen nedenfor vil bevise dette.

Etter mitt skjønn er likgravinga kanskje det verste - iallfall noe, av det verste som hendte innsatte NS-medlemmer. Jeg ble sjøl uttatt til denne jobben da jeg satt på Ilebu. Gravinga skjedde på Trandum. Det verste var at vi ikke fikk noen beskyttelse. Vi måtte grave i det vi kom og gikk i. Ikke beskyttelse rundt munnen, ikke hansker, lave sko, ikke noe overtrekksplagg. Gravene var delvis gravd opp før vi kom slik at vi fort kom ned til likene. Det var fryktelig varmt denne dagen, og lukta var fæl. Noen hver kan vel tenke seg hvilken fysisk og psykisk belastning det var å måtte ta i et halvråttent lik med bare hender. Og rundt omkring sto det væpnede vakter som så ut til å kose seg skikkelig.

Vi NS-folk ble beskyldt for å ha innført rettsløse tilstander i landet vårt, men nå skulle rettssikkerheten gjeninnføres. Jeg vil påstå at det jeg opplevde med denne gravinga, ikke har det minste preg av rettssikkerhet. Det vi opplevde, var en rå, brutal, sadistisk hevnaksjon. Som ikke har noe med norsk rettspraksis å gjøre. Jeg har aldri sett at noen tok avstand fra eller beklaget slike aksjoner. Rettsstaten var jo gjenopprettet.

La oss se hva enkelte fanger skriver om dette.

Reg.nr.69, Oppland, mann

- Skjedde på Trandum. Psykisk terror. Fysisk helt uakseptabelt.

Reg.nr. 84 Akershus, mann

- Det skjedde i mai -45 på "H"-øya i Oslofjorden. Bakbundet ankom vi øya - som vi antok skulle bli vårt siste hvilested. Det viste seg at vi skulle grave opp og bære bort 5 lik som tyskerne hadde skutt i -43.

Reg.nr 229, Oslo, mann

- Oppgraving av to russiske lik. Gilhusodden, Drammen. Masse tilskuere.

Reg.nr.176, Hordaland, mann

- Dette skjedde med min far. Han fikk beskjed (ordre) om å gå ned i grava og ta opp likdeler. Han nektet og ble slått over ende og ramlet ned i grava.

Reg.nr.177, Bergen, mann

- Ble sendt til Fitjar med MTB, for grave opp lik av engelske flygere som hadde ligget begravet i 2 år. Vi var frontkjempere.

Reg.nr. 51, Møre og Romsdal, mann

- Den tiden jeg satt i Kristiansund, var jeg med på en slik aksjon. Det var russiske soldater som vi måtte dele opp i flere deler da likene lå noe vanskelig til for å få dem opp.

Reg. nr.7 Nord-Trøndelag mann

- På Falstad skulle en del graver flyttes, og vi frontkjempere vart tatt ut til denne jobben. Da kunne vi få en ekstra rasjon sild på den betingelse at vi satt på gravkanten og spiste den.

Reg.nr.33, Nordland, mann

- Barentsburg -- Svalbard

Jeg og to av mine kamerater ble sendt til Svalbard og måtte grave opp 15 lik. Mannskapet på marine fartøyet hadde våpen som de truet med. Likene var engelske sjøfolk. Ferdig med det, måtte vi bære en kiste mellom oss en halv times gange, for å hente en engelsk flyver. Da vi kom frem, viste det seg at det var tre flygere i graven. Ingen av dem hadde identitetskort. Vi ble beordret til å ta med bare ett lik til fartøyet. Under arbeidet ble vi truet med MP. Flygeren som vi bar ned var etter oppfordring fra foreldrene i England. Mange år etter fikk jeg tilfeldigvis treffe en bekjent av meg Som arbeidet ved ambassaden, og som kunne fortelle at han hadde hørt at foreldrene til flygeren ville gi en eller annen anerkjennelse til fangene som gravde opp liket av sønnen deres, og ba om adresser. Dette ble blankt avvist.

29. Hvordan var fengselspersonalet?

1	17	6,1%	KOMPETENT
2	96	34,5%	USKOLERT, MEN IKKE FIENDTLIG
3	105	37,8%	USKOLERT OG FIENDTLIG
4	28	10,1%	ONDSKAPSFULL OG HEVNGJERRIG

34. Har opplæringen vært deg til nytte senere?

-Her svarer 22 ja, 5 delvis og 5 nei.

Det var jo praktisk opplæring i andre leirer, men spørreskjemaet ber ikke omsvar fra de andre leirene. Men alt tyder på at opplæringen var et praktisk tiltak som ble mottatt positivt.

35 Fikk du besøk av familien og andre?

-Her svarer det store flertallet ja.

36.Fra hvilket tidspunkt?

-Utpå høsten 1945.

37. Var besøkene hyppige nok?

-Det store flertallet svarer nei, men fra sommeren -46 ble det bedre.

Spørsmålene 38. Hadde du ventet å bli arrestert ? og spørsmål 39. Hadde du **ventet** på å bli dømt og straffet, er det også helt umulig å svare. Svarerne oppfatter i stor grad spørsmålene som fleip, og svarene blir deretter. Svarene spriker, og skulle du sammenfatte dette, må du bruke flere sider.

40. Hvem arresterte deg?

1	40	14,4%	POLITI
2	24	8,6%	LENSMANN
3	15	5,4%	NORSK POLITI UTDANNET I SVERIGE
4	128	46 %	MILORG
5	45	16,2 %	ANDRE

Denne statistikken er det nødvendig å kommentere nærmere. Som en kan lese ut av diagrammet, får vi bekreftelse på et forhold som jeg allerede omtalte i min innledning, at det var de fast ansatte fengsels- og lensmann betjenter som behandlet NS-folk på en anstendig måte. Men det kom dessverre inn i fengslene vakter fra milorg og andre grupperinger og disse kom til å ødelegge totalinntrykket av fengselspersonalet. De fleste av disse blir plassert i gruppe 2, uskolert, men ikke fiendtlig, og gruppe 3, uskolert og fiendtlig. Disse to gruppene utgjør totalt 72,3%. Tar vi med gruppe 4, ondskapsfullt og hevngjerrig med 10,1%, er vi helt oppe i 82,4%. Mer enn 4 femtedeler av fengselspersonalet får med andre ord negativ karakter. Det er ikke særlig oppløftende.

30..Deltok fangene i administrasjonen av leiren/fengslet?

Her er det altfor få svar til å sette opp en statistikk og å komme med kommentarer. Men det generelle inntrykket av de få svar som foreligger, er positivt.

31. Var du senere i andre fengsler/fangeleirer?

Her det også altfor få Svar, og lite nøyaktig utfylt.

32. Var disse fengsler/fangeleirer bedre eller verre enn i den første?

Altfor få svar.

33. Dersom du satt i Gulskogen fangeleir oppgi da hvilket håndverk du ble opplært i.

De håndverk som er oftest nevnt, er følgende: Maling, muring, snekring.

De fleste arrestasjonene av NS-medlemmer ble foretatt av gruppene 3, 4 og 5, dvs. norsk politi utdannet i Sverige, milorg og andre. Disse tre gruppene har NS-fangene stemplet som uskolerte og delvis fiendtlige og endelig ondskapsfulle og hevngjerrige. Politi og lensmenn som arresterte 23%, har fått karakteristikk kompetente. Det hadde derfor mye å si hvilken gruppe du ble arrestert av.

41. Hvor mange personer ble brukt for å arrestere deg?

Det er umulig å gi et felles svar på dette spørsmålet. Tallet kan variere fra 1 til 40. Jeg kunne naturligvis ha summert alle tall og på den måten funnet et gjennomsnitt. Det har jeg ikke gjort, fordi jeg ikke fant spørsmålet så viktig. Som hovedregel kan vi si at i regelen var det flere. For å være forsiktig og ikke ta for hardt i, har jeg ført opp et gjennomsnitt på 5. Men jeg understreker at dette tallet ikke er nøyaktig.

42.Var de bevæpnet?

200 har svart at de var bevæpnet, og 28 sier at de ikke var bevæpnet.

Når politi og lensmenn kom alene var de i regelen ikke bevæpnet. Men svært ofte hadde de med seg folk fra de andre gruppene, og disse var alltid bevæpnet.

Spørsmålene fra 43 til og med 51 har bare et mindretall svart på. Grunnen til dette er at det store flertallet mente at disse spørsmålene ikke hadde noe med landsvikoppgjørets fengsler og fangeleirer å gjøre.

Noen få slutmernader

som gammel skolemann er jeg vant til å sette karakter på eller produktet jeg er satt til vurdere. Oppgaven het Landssvikoppgjørets fengsler og fangeleirer.

Generelt:

Mottakelsen i fengsler og fangeleir:

Trussel om skyting:

Kosthold:

Straffeeksisersis og straffeoppstilling:

Mishandling og dødsfall:

Likgraving::

Vaktmannskap:

Kritikverdig, urettferdig, uansvarlig gjennomført.

Sjikanøst, men med enkelte lyspunkt

Tortur og sadisme

Helsemessig helt uforsvarlig

Hevnjustis, delvis kriminelt

Kriminelt

Umenneskelig, sadistisk, kriminelt

Bortsett fra politi og lensmenn,uskolerte, delvis fiendtlige, noen ondskapsfulle og hevngjerrige.

